

HYVÄKSYTTY 29.1.2013 JA 18.2.2013

Valtakunnallinen yliopistojen psykoterapeuttikoulutusconsortio
Muistio

Psykoterapeuttikouluttajakoulutus

Tausta

Valtioneuvosto antoi 16. joulukuuta 2010 asetuksen, jolla säädetään psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöoikeuteen johtavan koulutuksen tavoitteista, laajuudesta ja sisällöstä (Valtioneuvoston asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen muuttamisesta 1120/2010). Asetus tuli voimaan 31.12.2011. Psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttämisen edellytyksenä on vuoden 2012 alusta yliopiston tai yliopiston yhdessä muun kouluttajaorganisaation kanssa järjestämä psykoterapeuttikoulutus. Psykoterapeuttikoulutusta voivat antaa ne yliopistot, joilla on psykologian tai lääketieteellisen alan koulutusvastuu. Psykoterapeutin nimikesuojatun ammattinimikkeen käyttöoikeuden myöntää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira).

Psykoterapeuttikouluttajien pätevyys ja kelpoisuus

Asetuksessa ei säädetä psykoterapeuttikoulutusten kouluttajien pätevyydestä tai kelpoisuudesta. Sen sijaan asetuksen taustamuistiossa (STM 3.12.2010) mainitaan, että "Kouluttajakoulutuksen tarjonnasta ja kouluttajien pätevyyskriteereistä vastaisivat yliopistot yhdessä muiden kouluttajaorganisaatioiden kanssa (s. 3)." ja edelleen, että "Kouluttajana toimivalla tulee olla psykoterapeuttikouluttajakoulutus, laaja kliininen kokemus ja tieteellistä osaamista. Kouluttajaorganisaation tulee huolehtia kouluttajakoulutuksen tasosta ja riittävästä laajuudesta sekä kouluttajien tutkimuksellisesta, pedagogisesta ja kliinisestä osaamisesta. Potilastyötä ohjaava kouluttaja vastaisi opiskelijan välittömästä ohjauksesta koulutuksen aikana ja osallistuisi myös työelämässä annettavan näytön arviointiin (s. 4)."

Asetus, sen enempää kuin taustamuistiokaan, ei siis määrittele psykoterapeuttikouluttajille muodollisia kelpoisuus-kriteerejä. Valviran 16.12.2005 voimaan tulleissa psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöön oikeuttavan koulutuksen hyväksymisperusteissa todetaan, että "Kouluttajilla on oltava kyseisen psykoterapiasuuntauksen vaativan erityistason koulutus, joka on merkitty TEOn (Valviran) terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin". Tämä vaatimus on voimassa ennen 1.1.2012 alkaneiden psykoterapeuttikoulutusten kohdalla. Käytännössä yliopistot ovat noudattaneet samaa kelpoisuus-kriteeriä 1.1.2012 jälkeen alkavien koulutusten kouluttajarekrytoinnissa. Jotkut kouluttajaorganisaatiot (koulutusyhteisöt) ovat asettaneet kouluttajille muitakin kelpoisuus-kriteerejä kuin vaativan erityistason koulutus.

Kouluttajien pätevyydestä ja osaamisesta uuden asetuksen taustamuistio mainitsee laajan kliinisen kokemuksen, tieteellisen ja tutkimuksellisen osaamisen ja pedagogisen osaamisen. Näitä osaamisen tasoja ei kuitenkaan määritellä, eikä sitä, minkä tasoisella tai laajuisella koulutuksella kouluttajatehtävään pätevöittävä osaaminen hankittaisiin. Näiden määrittely jätetään yliopiston tehtäväksi yhdessä muiden kouluttajaorganisaatioiden kanssa.

Kouluttajakoulutusten järjestäminen

Kouluttajakoulutuksen järjestämiseen ei taustamuistio ota suoraa kantaa, mutta siinä todetaan, että "Jokaisen koulutusorganisaation tulee huolehtia oman laadunvarmistamisensa yhteydessä psykoterapeuttikouluttajien koulutuksesta (s. 4)." ja että "Psykoterapeuttikoulutus ja kouluttajien koulutus on yliopistolain (558/2009) mukaista täydennyskoulutusta. Koulutuskustannuksista vastaisi koulutettava tai hänen työnantajansa. (s. 5)."

Edellä olevat lausumat ovat tulkinnanvaraisia sen suhteen, mikä asema annetaan yliopistoille kouluttajakoulutuksen järjestämisessä. Ne voidaan joko ymmärtää niin, että jokainen kouluttajaorganisaatio (yliopisto tai muu) huolehtii itse kouluttajakoulutuksestaan, ja että silloin, kun koulutus on yliopiston järjestämää, se on (maksullista) täydennyskoulutusta. Toisaalta lausumat voidaan myös ymmärtää niin, että samoin kuin psykoterapeuttikoulutus, on myös kouluttajakoulutus aina yliopistolain mukaista (yliopiston antamaa) täydennyskoulutusta.

Koska taustamuistiolla ei ole samaa säädösasemaa kuin asetuksella, voinevat yliopistot itse päättää kenen toimesta järjestetty kouluttajakoulutus antaa kelpoisuuden toimia kouluttajina yliopiston järjestämässä psykoterapeuttikoulutuksessa. Yliopistot voinevat, jos niin haluavat, rajata oikeuden antaa kouluttajakoulutusta vain itselleen (yhdessä muiden kouluttajaorganisaatioiden kanssa) tai ne voinevat hyväksyä kouluttajakelpoisuuden antaviksi myös sellaisia koulutuksia, joita muut kouluttajaorganisaatiota järjestävät, mutta joiden tason, osaamistavoitteet, koulutussisällöt ja laajuudet yliopisto on hyväksynyt.

- Valtakunnallinen yliopistojen psykoterapeuttikoulutuskonsortio suosittaa, että psykoterapeuttikouluttajakoulutus voidaan järjestää joko yliopiston itsensä järjestämänä, yliopiston järjestämänä yhdessä muun kouluttajaorganisaation kanssa tai muun kouluttajaorganisaation järjestämänä yhteistyössä yliopiston kanssa, noudattaen yliopiston etukäteen hyväksymää opetussuunnitelmaa.

Psykoterapeuttikouluttajakoulutuksen osaamistavoitteet

Tampereen yliopiston koordinoimana kehittämishankkeena toimineen Valtakunnallisen yliopistojen psykoterapeuttikoulutuskonsortion loppuraportissa (TYT 2.12.2009) otetaan

vain lyhyesti kantaa kouluttajien pätevyYTEEN. Raportissa todetaan, että "Kouluttajien tulee olla kyseisen psykoterapiamenetelmän psykoterapeuttikouluttajia, kuten Psykoterapiakoulutustyöryhmän muistiossa on esitetty. Heillä tulee psykoterapeuttikouluttajakoulutuksen ja laajan kliinisen kokemuksen lisäksi olla pedagogista ja tieteellistä osaamista. Psykoterapeuttikouluttajat voivat toimia teoriakouluttajina ja työnohjaajina sekä koulutuspsykoterapeuteina. Kouluttajilla tulee olla realistiset mahdollisuudet kehittää itseään psykoterapian sekä pedagogian ja tieteellisen osaamisen alueilla." (s. 26).

- Asetuksen taustamuistion ja aikaisemman konsortion loppuraportin pohjalta Valtakunnallinen yliopistojen psykoterapeuttikoulutuskonsortio ehdottaa osaamistavoitteiksi seuraavia:

Kouluttajakoulutusohjelman suoritettuaan opiskelijalla on sellainen kliininen, pedagoginen ja tutkimustaidollinen osaaminen, että hän on pätevä toimimaan opettajana ja ohjaajana psykoterapeutin nimikeoikeuteen johtavissa koulutuksissa.

Kliiniseen osaamiseen kuuluu, että opiskelija tuntee syvällisesti ammattialan teoreettisen perustan sekä alalla tehdyn tutkimus- ja kehittämistyön siten, että hän

- osoittaa hallitsevansa perusteellisesti oman psykoterapiamenetelmänsä käsitteistön
- osoittaa tuntevansa syvällisesti oman psykoterapiamenetelmänsä keskeisen kehittämistyön ja kehityshistorian
- tuntee laajasti omaan psykoterapiamenetelmänsä kohdistuvaa kriittistä arviointia ja sitä koskevan tutkimustiedon yhteyden ammatilliseen käytäntöön
- tietää riittävästi muista psykoterapiamenetelmistä ja niiden yhtymäkohdista omaan menetelmäänsä
- hallitsee tiedon psykoterapeuttisesta muutoksesta ja psykoterapeuttista muutosta kuvaavista yleisistä teorioista
- osaa yhdistää omaa psykoterapiamenetelmää koskevan teorian tiedon kliinisiksi sovelluksiksi erilaisissa mielenterveyden häiriöissä ja erilaisten asiakasryhmien kanssa työskennellessään
- pystyy monipuolisesti mukauttamaan psykoterapeuttisia väliintulotapoja hoidon edellyttämällä tavalla
- osoittaa ymmärtävänsä syvällisesti oman elämänsä, oman henkilökohtaisen toimintatapansa ja elämäntilanteensa merkityksen psykoterapeuttisen työn kannalta.

Pedagogiseen osaamiseen kuuluu, että opiskelija tuntee aikuisten oppimisen, kliinisen opettamisen ja työnohjauksen perustavat ilmiöt ja periaatteet siten, että hän

- tuntee sisältö- ja oppimislähtöisen opetusmallin ja tunnistaa niiden käyttöalueita psykoterapeutiksi opiskelemisen koulutusprosessissa
- pystyy suunnittelemaan ja toteuttamaan opetusta sekä sisältö- että oppimislähtöistä opetusmallia hyväksikäyttäen ja asettamaan opetukselleen osaamistavoitteet

- pystyy erittelemään oppimisen perusprosesseja ja tunnistaa aikuisen oppimiselle erityisiä oppimisen tapoja
- hallitsee menetelmiä, joilla opiskelijat voivat käsitellä omaa osaamistaan ja osaamisensa kehittymistä erilaisista näkökulmista (esim. omaa toimintaa koskevien selonte-kojen ja terapiatallenteidensa analysoinnin/tarkastelun avulla)
- hallitsee oppimistilanteiden palautejärjestelmien käytön ja pystyy soveltamaan saa-maansa palautetta opetuksensa kehittämässä sekä koulutusohjelman mukaisten ta-voitteiden saavuttamisen suhteen
- hallitsee itsearviointien käytön opiskelijoiden oman etenemisen seurantajärjestelmä-nä ja oppimisen arvioinnin välineenä (esim. henkilökohtainen oppimissuunnitelma, HOPS)
- pystyy tunnistamaan opettamansa psykoterapiamenetelmän erityiskysymyksiä kou-lutusryhmän prosessissa ja käsittelemään niitä opiskelijoita kunnioittavalla tavalla
- pystyy opetuksessaan yhdistämään itselleen luontaista opettamiskykyään ja kliinistä taitoaan sekä käyttämään hyväksi sisältötiedon ja kokemuksellisen tiedon yhdistä-mistä tukevia opetusmenetelmiä.

Tutkimustaidolliseen osaamiseen kuuluu, että opiskelija tuntee psykoterapiatutkimuksen kes-keiset löydökset ja tutkimusmenetelmälliset lähestymistavat siten, että hän

- osoittaa tuntevansa psykoterapian tulostutkimuksen keskeiset tutkimusasetelmat ja tulokset
- osoittaa tuntevansa psykoterapian prosessitutkimuksen keskeiset tiedonhankintata-vat ja tulokset
- osaa toteuttaa pienimuotoisen tutkimushankkeen, jossa tuotetaan johonkin psykote-rapiamenetelmään ja sen ilmiöihin liittyvää tietoa
- osaa ohjata psykoterapeuttikoulutuksen opiskelijoita opinnäytetyön tekemisessä
- osaa viestiä alan ilmiöistä ja kysymyksenasetteluista erilaisilla foorumeilla ja toimia psykoterapiapalvelujen kehittäjänä erilaisissa toimintaympäristöissä.

Psykoterapeuttikoulutuksen rakenne, laajuus ja koulutussisällöt

Useimpien psykoterapiamenetelmien kohdalla on perusteltua, että henkilö ensin hankkii psykoterapeuttipätevyyden ja kokemusta psykoterapeuttina toimimisesta ennen siirtymistä kouluttajakoulutukseen. Joidenkin psykoterapiamenetelmien kohdalla voi kuitenkin olla perusteltua, että syvälinen perehtyneisyys kyseiseen menetelmään hankitaan erityisen laa-jalla (viisi tai kuusi vuotta kestäväällä) koulutuksella. Jos tällaiseen laajaan koulutukseen si-sällytetään myös pedagogista ja tutkimustaidollista osaamista antavia sisältöjä, voisi se suo-raan johtaa kouluttajapätevyyteen. Koulutusohjelma tulee kuitenkin etukäteen suunnitella joko yksi- tai kaksivaiheiseksi eikä esimerkiksi kaksivaiheiseksi suunniteltua koulutusoh-jelmaa voida koulutuksen alkamisen jälkeen muuttaa jatkumaan suoraan kouluttajakoulu-tuksena.

- Valtakunnallinen yliopistojen psykoterapeuttikoulutuskonsortio suosittaa, että psykoterapeuttikouluttajakoulutus voidaan suorittaa joko yksi- tai kaksivaiheisena koulutuksena siten, että yksivaiheinen johtaa psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöoikeuteen sekä kouluttajapätevyyteen ja kaksivaiheisessa koulutuksessa jälkimmäinen vaihe pohjautuu psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöoikeuden antamiseen koulutukseen.
- Psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöoikeuteen johtavan koulutuksen tulee aina olla asetuksen VA 1120/2010 mukaisesti yliopiston tai yliopiston yhdessä muun kouluttajaorganisaation kanssa järjestämä.
- Kaksivaiheisen psykoterapeuttikouluttajakoulutuksen jälkimmäiseen vaiheeseen ovat hakukelpoiset psykoterapeutin ammattinimikkeen omaavat henkilöt. Aikaisemman psykoterapeuttikoulutuksen tulee riittävästi vastata kouluttajakoulutuksessa opetettavaa psykoterapiamenetelmää.
- Opinnot jakautuvat *kliinisten opintojen*, *pedagogisten opintojen* ja *tutkimustaidollisten opintojen* opintokokonaisuuksiin, jotka toteutetaan toisiaan tukevinä sisäkkäisinä prosesseina.

Kaksivaiheisen psykoterapeuttikouluttajakoulutuksen rakenne ja sen eri opintokokonaisuuksien sisällöt ja vähimmäislaajuudet tulisivat konsortion mielestä olla seuraavat:

- koulutukseen sisältyvien opintojen vähimmäislaajuus on 38 op ja vähimmäiskesto 4 lukukautta (kaksivaiheisen koulutusohjelman jälkimmäinen vaihe)
- kliinisten taitojen opintokokonaisuus sisältää
 - *teoria- ja menetelmäopintoja*, joiden laajuus on vähintään 7 op ja joihin sisältyy kontaktiopetusta vähintään 96 tuntia
 - *työnohjausta* (perustuen vähintään 250 tuntiin psykoterapeuttista potilastyötä) vähintään 100 tuntia (10 op, työnohjauksen opintopistemäärän laskemisessa käytetään kerrointa 2,7 työnohjaustuntia kohti)
 - *koulutuspsykoterapiaa* vähintään 60 tuntia (3 op, koulutuspsykoterapian opintopistemäärän laskemisessa käytetään kerrointa 1,35 terapiatuntia kohti)
- pedagogisten opintojen opintokokonaisuus sisältää
 - *kouluttajana ja työnohjaajana toimimisen teoria- ja ohjausopintoja*, joiden laajuus on vähintään 3 op ja joihin sisältyy kontaktiopetusta vähintään 36 tuntia
 - *kouluttajana toimimista* vähintään 10 tuntia, jonka laajuus on 2 op sisältäen 44 tuntia valmistelutyötä
 - *työnohjaustaitojen ohjausta*, mikä toteutuu osana edellisessä kohdassa mainittua psykoterapeuttisen työn työnohjausta
- tutkimustaidollisten opintojen opintokokonaisuus sisältää
 - *tutkimustaitojen opetusta ja opinnäytetyön ohjausta*, joiden laajuus on vähintään 3 op ja joihin sisältyy kontaktiopetusta vähintään 30 tuntia

- o *opinnäytetyö*, jonka laajuus on 10 op

Yksivaiheisen psykoterapeuttikouluttajakoulutuksen rakenne ja sen eri opintokokonaisuuksien sisällöt ja vähimmäislaajuudet tulisivat konsortion mielestä olla seuraavat:

- koulutukseen sisältyvien opintojen vähimmäislaajuus on 98 op ja kesto 10-12 lukukautta
- kliinisten taitojen opintokokonaisuus sisältää
 - o *teoria- ja menetelmäopintoja*, joiden laajuus on vähintään 41 op ja joihin sisältyy kontaktiopetusta vähintään 396 tuntia
 - o *työnohjausta* (perustuen vähintään 550 tuntiin psykoterapeuttista potilastyötä) vähintään 220 tuntia (22 op, työnohjauksen opintopistemäärän laskemisessa käytetään kerrointa 2,7 työnohjaustuntia kohti)
 - o *koulutuspsykoterapiaa* vähintään 140 tuntia (7 op, koulutuspsykoterapian opintopistemäärän laskemisessa käytetään kerrointa 1,35 terapiatuntia kohti)
- pedagogisten opintojen opintokokonaisuus sisältää
 - o *kouluttajana ja työnohjaajana toimimisen teoria- ja ohjausopintoja*, joiden laajuus on vähintään 3 op ja joihin sisältyy kontaktiopetusta vähintään 36 tuntia
 - o *kouluttajana toimimista* vähintään 10 tuntia, jonka laajuus on 2 op sisältäen 44 tuntia valmistelutyötä
 - o *työnohjaustaitojen ohjausta*, mikä toteutuu osana edellisessä kohdassa mainittua psykoterapeuttisen työn työnohjausta
- tutkimustaidollisten opintojen opintokokonaisuus sisältää
 - o *tutkimustaitojen opetusta ja opinnäytetyön ohjausta*, joiden laajuus on vähintään 3 op ja joihin sisältyy kontaktiopetusta vähintään 30 tuntia
 - o *opinnäytetyö*, jonka laajuus on 15 op
- lisäksi 5 opintopisteen verran teoria- ja menetelmäopintoja tai työnohjausta tai koulutuspsykoterapiaa psykoterapiamenetelmän koulutustarpeiden mukaisesti

Psykoterapeuttikoulutusta koskevan suosituksen toimeenpano

Valtakunnallinen yliopistojen psykoterapeuttikoulutusconsortio suosittaa, että asetuksen 1120/2010 mukaisia psykoterapeuttikoulutuksia järjestävät yliopistot tekevät tämän muistion mukaiset päätökset järjestämiensä psykoterapeuttikoulutusten kouluttajien pätevyysvaatimuksista. Consortio suosittaa myös, että yliopistot hyväksyvät ennen 1.1.2012 alkaneen Valviran kriteereiden mukaisen vaativan erityistason psykoterapiakoulutuksen suorittaneet psykoterapeutit järjestämiensä psykoterapeuttikoulutusten kouluttajiksi.

Suositus arvioidaan uudelleen viimeistään vuoden 2017 aikana.